

GREUB, Yan / THIBAUT, André (ed.) (2014): *Dialectologie et étymologie galloromanes. Mélanges en l'honneur de l'éméritat de Jean-Paul Chauveau*. Estrasburg: Éditions de Linguistique et de Philologie (Bibliothèque de Linguistique Romane, 12), XXIX + 415 p.

Jean-Paul Chauveau és un dels grans mestres de la dialectologia i de l'etimologia galloromànica. Amb motiu de la seva jubilació se li ha dedicat aquest interessant i cuidat volum, que és una demostració palpable tant de la seva saviesa com de l'estima que li tenen els seus col·laboradors, deixebles i amics.

Revisant l'índex del volum, el lector hi troba una presentació (*Avant-propos*, p. XI-XIII), una *Liste des publications de Jean-Paul Chauveau* (p. XV-XXIX), segueix el gruix dels articles, que comentarem després, i el volum es clou amb quatre índexs diferents. Volem parlar esment, en primer lloc, a aquests materials que semblen accessoris. Diem "semblen" perquè creiem que no ho són i que constitueixen un element important per a demostrar el que dèiem en els mots inicials: la personalitat de l'homenatjat i la cura amb què ha estat fet el volum. La presentació dels editors posa en relleu la saviesa i sagacitat de l'homenatjat, així com la seva modèstia i dedicació a treballs en col·laboració i la reposada autoritat que ha exercit com a director del FEW. La llista de publicacions, establerta curiosament per Clàudia Maas-Chauveau, ens mostra la gran feina que ha fet Jean-Paul Chauveau amb, per exemple, gairebé cent articles¹ i set monografies de gran envergadura com atlas lingüístics i diccionaris però també la gran tasca menys visible en la redacció del FEW i molta altra feina "silenciosa": com a revisor i/o relector de totes les grans empreses lexicogràfiques que s'estan duent a terme actualment (el LEI, el DÉRom, el DEAF, etc.).

En la presentació no es diu res dels índexs i no sabem de qui n'ha estat la iniciativa o qui n'ha estat l'autor material, però volem destacar-los per diversos motius. En primer lloc, perquè no és gens habitual de trobar-los en aquest tipus de volums i, tanmateix, són utilíssims. En segon lloc, perquè ens mostren la cura que han posat els editors en el volum; és una feina laboriosa i poc agraïda però que s'ha fet amb dedicació. I finalment, perquè són una mostra de la riquesa del volum. Tenim en primer lloc 12 pàgines d'*Index verborum* (p. 397-408) on es recullen els mots tractats en els diferents articles, també els topònims; gairebé tres pàgines d'*Index rerum* (p. 409-411) que mostren la varietat de temes tractats; un *Index des textes et des manuscrits* (p. 411-413) que ocupa unes dues pàgines (que inclou textos, manuscrits i també diccionaris i bases de dades i altres obres d'aquest tipus i el nom d'algunes biblioteques o arxius); i, finalment, un *Index nominum* (p. 413-415) on hi trobem tant filòlegs i estudiosos mencionats en els articles com persones objecte d'estudi, d'Aristòtil a Balzac, per posar dos exemples. Encara es pot destacar l'elegància i qualitat material del volum (tipografia, enquadernació, etc.), com és propi de la col·lecció que l'acull.

Així doncs, s'ha d'esperar que la qualitat dels articles es correspongui amb la del llibre que els conté. I així és. Els articles s'han agrupat en tres grans blocs, responen a la seva temàtica, que també són els temes que han ocupat preferentment la recerca de Chauveau: «Philologie, lexicologie et lexicographie historiques du français» (p. 3-129; 9 articles), «Dialectologie, lexicographie et phonétique historique romanes et galloromanes» (p. 133-258; 8 articles) i «Français régionaux et créoles français» (p. 261-396; 7 articles). A l'interior de cada bloc els articles es disposen per ordre alfabètic del cognom de l'autor o autora.

El primer bloc comprèn, com hem dit, nou articles de tema francès. Com és natural, alguns giren específicament a l'entorn del FEW i gairebé tots hi contribueixen o contribueixen a la lexicologia del francès d'una manera o altra. N'escapa temàticament l'article de Gerold Hilty, «*O Dieu! que ne faisiez-vous un miracle! La prière d'un cardinal et le 'style indirect libre'*» (p. 33-39), que revisa les aportacions de diversos estudiosos al llarg del segle XX sobre l'estil indirecte lliure al voltant de l'anàlisi del fragment de Zola inclòs en l'enunciat del títol. Ja sobre el lèxic, hi trobem la contribució de Julia Alletgruber, «Pour une ré-

1. Que ara mateix ja deuen ser més perquè la bibliografia sembla tancada en algun moment de 2013 (no hi ha cap indicació explícita en aquest sentit) amb els articles de 2014 encara en premsa i alguns ni tan sols anunciats, com el de les Mélanges Kristol, ressenyades en aquest mateix volum dels *ER*.

vision de la lexicographie historique: le cas de *grange* et de *pasture*» (p. 3-14), que mostra, a partir de l'anàlisi de documents d'arxiu del segle XIII, com encara hi ha feina pendent en la descripció lexicogràfica del francès antic. Frédéric Duval, en l'article «*Academique* ou *academien*? Nommer les écoles philosophiques de l'Antiquité en français médiéval» (p. 15-31), fa una aproximació onomasiològica a les denominacions de les escoles filosòfiques clàssiques en francès medieval, tot classificant-les en diferents tipus (llatinismes, formes creades sobre noms propis de filòsofs, noms comuns, llatinismes reconstituïts [*canin* per 'cínic']). El text de Takeshi Matsumura, «Remarques lexicographiques sur une traduction de *la Consolation de Philosophie* de Boèce: version bourguignonne de la 1re moitié du 13e siècle» (p. 47-68), fa palesa la riquesa en forma de primeres documentacions, sentits nous, hàpaxs, etc., d'aquesta traducció que no ha estat posada en relleu adequadament fins ara. Avançant cronològicament fins al s. XIV, Frankwalt Möhren, «Le mulon d'Aristote» (p. 69-77), discuteix un fragment del *Pèlerinage de Vie humaine* del cistercenc Guillaume de Digulleville fent veure els avatars de la transmissió manuscrita que han convertit l'atleta olímpic Miló de Crotona en una mula (*mulon*) en certes famílies de manuscrits d'aquest text. Sobre el mateix autor, Béatrice Stumpf, en l'article «En complément et en marge du FEW: quelques nouvelles données lexicales extraites des *Pèlerinages* de Guillaume de Digulleville» (p. 115-129), estudia, d'entre molts altres, sis casos de lexemes que poden completar o millorar la documentació del FEW, i, en una segona part, proposa una explicació etimològica per al mot *hudel* n.m. 'cabana'. Fent un salt endavant en el temps, trobem l'article de Pierre Rézeau, «Notes sur la langue des *Mémoires autographes de Madame de Sapinaud sur la Guerre de Vendée* (1798)» (p. 79-95), on comenta diversos aspectes remarcables a tots els nivells (grafia, morfologia i sintaxi, i lèxic) de les memòries escrites per aquesta dona durant els anys tràgics de la revolució de la Vendée (insurrecció contrarevolucionària de 1793-1796). Finalment, hi ha dos articles de caire metalexigràfic: Robert Martin, «Quel apport du DMF au FEW?» (p. 41-46), repassa en el seu article les interrelacions entre aquests dos diccionaris tot i proposant alguns aspectes en els quals es podria millorar el DMF des del punt de vista tècnic. I Nadine Steinfeld, «Un échantillonnage des mots fantômes débusqués dans les matériaux d'origine inconnue ou incertaine du FEW» (p. 97-113), desemmascara tretze mots fantasma que apareixen en el FEW i que han estat presos del Godefroy.

Els vuit articles del segon bloc són també de temàtica variada. Tal com anuncia el títol, en aquest bloc hi ha una obertura cap a la resta de la Romània. Obertura més aviat modesta, cal dir, perquè la majoria de contribucions són de tema gal·loromànic. De totes maneres, aquí hi trobem l'únic article de tema no gal·loromànic, el de Max Pfister, de tema italià, i l'únic article no escrit en francès, el de Wolfgang Schweickard, en italià. Els temes de lèxic hi predominen, però hi trobem també l'article de Patrice Bresseur (p. 151-174), fet a partir de les dades de l'ALN (Atlas lingüístic normand), sobre el so [h] en normand, del qual traça la història, i també l'article de Yves-Charles Morin (p. 191-216) sobre el tractament de la *-r* final partint de la nova edició de la crònica de Guillaume le Doyen del segle XVI al comtat de Laval (departament de Mayenne). També trobem en aquest bloc l'article de Gilles Roques, «La genèse de la "loi de Bartsch"» (p. 223-239), que cal situar en el camp de la història de la lingüística ja que, concretament, tracta de la gènesi de la llei de Bartsch, gènesi que segueix minuciosament amb les aportacions de tots els altres lingüistes que van col·laborar a establir-la. Els articles restants es poden agrupar *grosso modo* al voltant del tema del lèxic. El bloc s'obre amb l'article de Marie-Guy Boutier i Paul Bruyère, «Une cloche sonnante la retraite nommée *Côparèye*. Petit essai de campanonymie et de sémiologie campanaire» (p. 133-150), en el qual, partint del que podria semblar una mica banal, el nom d'una campana de la catedral de Sant Lambert de Lieja, posa de relleu aspectes metodològics, com la importància de la documentació (dialectal en aquest cas), la necessitat de distingir en la lexicografia els noms propis dels noms comuns, etc. Jean-Pierre Chambon (p. 175-189) estableix l'etimologia del nom de lloc *la Londjègne* / *La Longine* (a la Haute-Saône) analitzant les propostes que s'han fet anteriorment i posant en obra tots els recursos lingüístics (fonètica històrica, morfologia, distribució en l'espai, etc.) i no lingüístics (característiques dels noms de lloc homònims, majoritàriament no poblacions) per establir una base lèxica reconstruïda en el protoromànic regional; acaba amb la sempre necessària projecció vers les altres llengües romàniques. Com dèiem, l'article de Max Pfister, «L'article *cepa* 'cipolla' dans le LEI et

le problème de l'it. *cibreo*» (p. 217-221), és de tema italià i es basa en el treball de redacció en el LEI per establir l'etimologia de l'it. *cibreo* (un tipus de guisat de la Toscana, fet amb menuts de pollastre i ou) a partir de l'occità antic. Wolfgang Schweickard, «Aggiunte ottomane al *Französisches Etymologisches Wörterbuch* (vol XIX: Orientalia)» (p. 241-244), proposa una sèrie de complements de mots turcs que caldria afegir al volum XIX del FEW, remarcant que el lèxic otomà és la Ventafocs en els diccionaris històrics de les llengües romàniques. La darrera contribució d'aquest bloc és la de David Trotter, «Tout feu tout flamme: le FEW et l'anglais *few*» (p. 245-258), on, fent l'ullet a l'homenatjat i a la seva dedicació al FEW, estudia l'anglès *few* (verb i substantiu) com a possible anglonormandisme. Aquesta capacitat de simpatia i complicitat del professor anglès, recentment traspassat, serà enyorada per la família dels romanistes.²

El tercer bloc es dedica al francès regional i als criolls francesos. Els set articles que conté estan majoritàriament dedicats al francès regional, ja sigui des d'una perspectiva més teòrica o més aplicada, ja sigui com a element de reflexió metalexicogràfica, etc. L'article que obre el bloc és l'únic dedicat als criolls: es tracta de l'article d'Annegret Bollée (p. 261-273), que vol establir una tipologia dels «accidents» que pateixen els mots dels criolls francesos d'Amèrica; així, les «réfections analogiques», fenomen més esporàdic en els criolls, els «croisements», els «mots-valises», les «convergences» i les «étymologies populaires», tots il·lustrats amb exemples de criolls. Andres Kristol, «Une francophonie polycentrique: lexicographie différentielle et légitimité des français régionaux» (p. 275-290), fa una crida a apreciar el valor de la diversitat lingüística, en aquest cas la de les varietats de francès regional, ja que, així com hi ha institucions destinades a la protecció del francès entre les llengües del món considerant la diversitat lingüística com una riquesa, el mateix tipus d'institucions no tenen en compte la diversitat interna del francès com una riquesa. Dos articles tracten de diatopismes en el francès del vell continent: en primer lloc, France Lagueunière, a l'article «Configurations aérologiques des diatopismes du français en Bourgogne d'après le DRF. Pour un nouvel examen de la validité des données lexicales» (p. 291-306), ofereix un estudi de la repartició areal dels diatopismes del francès segons el DRF (*Dictionnaire des régionalismes de France*) a la Borgonya. En l'article que clou el volum Inka Wissner, «Pour un nouvel éclairage sur le statut des diatopismes: mise en regard des emplois de deux romanciers de l'Ouest de la France» (p. 373-396), estudia els diatopismes en l'obra d'un novel·lista contemporani de la Vendée, Yves Viollier (nascut el 1946), seguint el model i comparant els resultats amb els estudis fets per l'homenatjat sobre René Bazin. Dos articles s'ocupen de temes lèxics del francès d'ultramar: Claude Poirier, amb «Le lexique du français du Québec: apports méconnus des parlers provinciaux de France» (p. 331-353), analitza amb diversos exemples la pervivència d'usos i la creativitat que es troba en el lèxic del Quebec. I André Thibault, «*Miquelon* 'grand large, haute mer': un emploi martiniquais méconnu» (p. 355-371), investiga detalladament com ha arribat aquest topònim, tan llunyà, a inserir-se en el lèxic dels pescadors de la Martinica, explicant-ne tots els usos i la documentació. I, finalment, un article conté un estudi metalexicogràfic: Christel Nissille, «“Français provincial” et “français régional”: des traditions en filigrane dans le *Glossaire des patois de la Suisse romande*» (p. 307-329); la llarga història del GPSR permet a l'autora detallar com s'han alternat, des dels primers tres fundadors del GPSR, l'ús d'aquests dos termes.

Ens trobem, doncs, davant d'un llibre ric de continguts i variat que s'escau ben bé a la dimensió científica i humana de Jean-Paul Chauveau.

Maria-Reina BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona

2. Vegeu la notícia necrològica en aquest mateix volum p. 606-607.